

Maria Pukowska-Mitka¹, Maria Tkocz²

¹Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. W. Korfatego, Wydział Turystyki i Promocji Zdrowia, ul. Harcerzy Września 3, 40-657 Katowice

²Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk o Ziemi, ul. Będzińska 60, 41-200 Sosnowiec

TURYSTYKA W POWIECIE CIESZYŃSKIM

Пуковска-Митка М., Ткоц М. **Туризм в цешинском районе.** Цешинский район является весьма привлекательным для туризма. На территории площадью 730,2 км² имеются интересные и не встречаемые в других местах как природные, так и культурные достопримечательности, связанные с историческим краем – Цешинской Силезией. Интересными явлениями здесь выступают как источники р. Висла на склоне Бараньей горы, „Каскад Родла” в долине Белой Виселки, целебные воды в г. Устронь, так и фольклор бескидских горцев и региональные блюда. Благодаря хорошо развитым путям сообщения жители близлежащих городов и Катовицкой конурбации приезжают сюда каждый уикенд, а также проводят летний и зимний отпуска. По туристскому освоению, особенно по величине коечной базы, данная территория лидирует среди карпатских районов. В статье представлены достопримечательности и туристское освоение, а на этом фоне – состояние современного туризма в цешинском районе.

Pukowska-Mitka M., Tkocz M. **Tourism in the Cieszyn district.** Cieszyn district is a very attractive tourist region. Within the 730,2 sq kilometers area one can find natural values both very interesting as well as not encountered in other places accompanied by cultural values of this historical region, called Slask Cieszyński. Among extraordinary places are Vistula's springs located on the hill-side of Barania Gora, „Kaskady Rodla” in the valley of Biala Wiselka, curative waters in Ustron, the folklore of the highlanders from this region, and the regional cuisine. Due to a well developed transportation infrastructure the people from the adjacent big cities and the agglomeration of Katowice are coming to relax or spend their holidays here. Well developed tourist management in general and accommodation in particular make this area a leader among competing Karpaty districts and thus the future of tourism in this region is not a concern. In this paper we present the entire tourist phenomena and the state of the present tourism with its determinants.

Słowa kluczowe: walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne, ruch turystyczny, powiat cieszyński

Zarys treści

Powiat cieszyński jest bardzo atrakcyjny pod względem turystycznym. Na obszarze o powierzchni 730,2 km² znajdują się zarówno interesujące i niespotykane gdzie indziej walory przyrodnicze, jak i walory kulturowe związane krainą historyczną zwaną Śląskiem Cieszyńskim. Miejscami niezwykłymi są źródła Wisły u podnóża Baraniej Góry, „Kaskady Rodła” w dolinie Białej Wiselki, wody lecznicze w Ustroniu, ale również folklor górali beskidzkich czy potrawy regionalne. Dobrze rozwinięta infrastruktura komunikacyjna sprawia, że mieszkańcy pobliskich dużych miast, jak i aglomeracji kатовickiej, odpoczywają tu w weekendy, bądź spędzają urlopy wypoczynkowe. Jeśli dodać, że pod względem zagospodarowania turystycznego, zwłaszcza bazy noclegowej, obszar ten również należy do liderów wśród powiatów karpackich, to o przyszłość turystyki nie należy się obawiać. W artykule przedstawiono walory i zagospodarowanie turystyczne, a na ich tle ruch turystyczny w powiecie cieszyńskim.

WPROWADZENIE

Powiat cieszyński zajmuje powierzchnię 730,2 km², tj. 5,9% powierzchni woj. śląskiego, zamieszkuje go 172,8 tys. mieszkańców (3,7% ludności woj. śląskiego). Tworzy go 12 gmin, w tym: 3 miejskie (Cieszyn, Ustroń, Wisła), 2 miejsko-wiejskie (Skoczów, Strumień) i 7 wiejskich (Brenna, Chybie, Dębowiec, Goleszów, Hażlach, Istebna i Zebrzydowice). Miasta – ze względu na liczbę ludności – są średniej wielkości: największym w 2009 r. był Cieszyn liczący 35,4 tys. mieszkańców, najmniejszym Strumień – 3,4 tys. Średnia gęstość zaludnienia wynosiła 237 osób/km², czyli była prawie dwukrotnie wyższa od średniej krajowej. Wysoka gęstość zaludnienia powiatu cieszyńskiego jest typowa dla zachodniej części Karpat, co ma związek z intensywnym użytkowaniem rolniczym zwłaszcza na pogórzach. Wskaźnik urbanizacji w powiecie cieszyńskim wynosił 47,3% (2007) i był niższy od średniej krajowej (62%).

Powiat cieszyński jest liderem turystyki w woj. śląskim. Składa się na to wiele przyczyn, które czynią z tego niewielkiego obszaru położonego w południowo-zachodniej części województwa „perłkę turystyczną”. Jego atrakcyjność turystyczna wynika z bogactwa i różnorodności walorów turystycznych, dobrego skomunikowania z resztą kraju i obszarem przygranicznym: Czechami i Słowacją, z którymi sąsiaduje oraz z zagospodarowania turystycznego. Tradycje turystyczne tego regionu sięgają XVIII wieku: wtedy pojawiają się pierwsze opisy podróży po Śląsku Cieszyńskim, ze szczególnym uwzględnieniem źródeł Wisły i Beskidu Śląskiego oraz pierwsza mapa Śląska Cieszyńskiego Jana Nigrinusa z początków XVIII wieku (SZAFLARSKI, 1963). W XIX wieku powstają pierwsze organizacje turystyczne: Beskidverein (1893) i PTT Beskid (1910), a w latach 50. XX wieku rozpoczęła się turystyka masowa.

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja walorów oraz zagospodarowania turystycznego powiatu cieszyńskiego oraz próba odpowiedzi na pytanie, czy te elementy atrakcyjności turystycznej powiatu znajdują odzwierciedlenie w natężeniu ruchu turystycznego. W pracy wykorzystano różnorodne materiały udostępnione przez Wydział Ochrony Środowiska i Rolnictwa Urzędu Wojewódzkiego, Urząd Powiatowy w Cieszynie, Urząd Statystyczny w Katowicach, a także wyniki własnych badań terenowych.

WALORY TURYSTYCZNE

Walory turystyczne obejmują trzy grupy: wypoczynkowe, krajoznawcze i specjalistyczne, a kryteria ich podziału wynikają z różnorodnych motywów podróżowania.

Szczególną rolę odgrywają walory wypoczynkowe, zwłaszcza w przypadku pobytów długookresowych, trwających 5 dni i dłużej.

Walory wypoczynkowe

Walory te dzielą się na niezbędne i korzystne. Jako niezbędne wymienia się: wolne od zanieczyszczeń powietrze, ciszę, niski stopień urbanizacji, występowanie walorów estetycznych krajobrazu i brak zasadniczych przeciwwskazań klimatycznych.

Występowanie walorów estetycznych krajobrazu jest związane z obszarem trzech krain fizyczno-geograficznych: Kotliny Oświęcimskiej, Pogórza Śląskiego i Beskidu Śląskiego, występujących odpowiednio w północnej, środkowej i południowej części powiatu. Najciekawsze są krajobrazy górskie Beskidów, które ze względu na wysokość zaliczane są do gór średnich o wysokościach względnych od 400 do 700 m. Kulminacją stanowi Barania Góra sięga-

jąca 1220 m n.p.m., u której podnóża ma swe źródła Wisła; pozostałe szczyty to: Czantoria 995 m n.p.m., Stożek 978 m n.p.m., Równica 885 m n.p.m. i Błatnia 917 m n.p.m.

Pogórze Cieszyńskie, położone na północ od Beskidów, zawdzięcza swoje ukształtowanie budowie geologicznej: fliszowi wapiennemu, w którym występują żyły skał magmowych zwane cieszyinitami. Wypływające z nich wody mają odczyn alkaliczny i często tworzą depozycje trawertynowe lub tufowe.

Opuszczając Pogórze Wisła płynie ku północy do Kotliny Oświęcimskiej, by w okolicach Skoczowa skrócić na wschód. Środowisko przyrodnicze tej krainy jest mocno przekształcone, a w dnie doliny Wisły występują liczne stawy rybne, tworząc tzw. „Żabi Kraj”.

Najcenniejsze wśród opisanych typów krajobrazów są obszary chronionej przyrody. Łączna powierzchnia terenów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona wynosi w powiecie cieszyńskim 24,2 tys. ha, w tym: na rezerwaty przyrody przypada 586,8 ha, parki krajobrazowe 22,7 tys. ha, obszary chronionego krajobrazu 830,8 ha (Urząd Statystyczny Katowice – dane za 2009). Stanowią je: fragment Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego, 7 rezerwatów przyrody (tab. 1), zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne i pomniki przyrody.

Walory korzystne obejmują szczególne walory widokowe krajobrazu, a ponadto możliwość wypoczynku w okresie letnim i zimowym, łącznie z korzystaniem z wód przydatnych do kąpieli bądź uprawiania sportów wodnych. Nie bez znaczenia są warunki bioklimatyczne oraz istnienie walorów leczniczych.

Roślinność w Beskidzie Śląskim ma charakter piętrowy. Do wysokości 550 m n.p.m. sięga piętro pogórza, wykorzystywane w gospodarce rolnej, do wysokości 1100 m n.p.m. – piętro dolnoreglowe, pierwotnie zajęte przez lasy jodłowe-bukowe, zastąpione później drzewostanami świerkowymi, a powyżej 1100 m n.p.m. – piętro górnoreglowe. Lasy w powiecie cieszyńskim odgrywają największą rolę na terenie gmin leżących w Beskidzie Śląskim. Obszarami o największej lesistości są gminy: Wisła 72,7%, Brenna 66,1%, Istebna 54,6% oraz Ustroń 46,5%. Najcenniejszymi obszarami wypoczynkowymi I kategorii są gminy beskidzkie na południu powiatu. Największy udział procentowy walorów wypoczynkowych w stosunku dopowierzchni mają gminy: Istebna 94,8, Brenna 94,2 i Wisła 90,2 (WERNER, GŁOWACKI, 2010). Dysponują one ponadto krajobrazem naturalnym lub zbliżonym do niego, z enklawami krajobrazu pierwotnego: w Beskidach są to lasy, zaś na Pogórzu Cieszyńskim – łąki i murawy.

Tabela 1. Rezerwaty przyrody w powiecie cieszyńskim
Table 1. Nature reserves in the Cieszyn district

Nazwa rezerwatu/region	Rodzaj	Rok utworzenia	Środowisko chronione	Powierzchnia w ha
Barania Góra/ Beskid Śląski	leśny	1953	Górski las mieszany Naturalny ekosystem źródłowy Wisły	379,85
Rezerwat Wisła/ Beskid Śląski	wodny i fau- nistyczny	1959	Ochrona pstrąga potokowego	17,61
Rezerwat Czantoria/ Beskid Śląski	leśny	1996	Dolnoreglowe zbiorowiska leśne	97,71
Lasek Miejski nad Puńcówką Cieszyn	florystyczny	1961	Stanowisko cieszyńnianki wiosennej	7,73
Lasek Miejski nad Olzą Cieszyn	leśno-florystyczny	1961	Fragment lasu mieszanego o charakterze pierwotnym Stanowisko cieszyńnianki wiosennej	4,08
Zadni Gaj Goleszów	leśny	1957	Naturalne stanowisko cisa	6,39
Skarpa Wiślicka Skoczów	leśny	1996	Drzewostany bukowe oraz zbiorowiska łąkowe o charakterze naturalnym	29,03

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Rejestru rezerwatów przyrody województwa śląskiego”, Wydział Ochrony Środowiska i Rolnictwa, Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, str. 157–164 (stan na dzień 30.04.2009).

Klimat południowej części Śląska Cieszyńskiego należy do klimatów podgórskich i górskich. Na obszarach górskich jest to klimat bodźcowy. Korzystne warunki bioklimatyczne zdecydowały o działalności Wojewódzkiego Centrum Pediatrii „Kubalonka” w Istebnej, z oddziałami leczenia schorzeń dróg oddechowych i rehabilitacji, istniejącego już od roku 1936. Jednorazowo szpital sanatoryjny może przyjąć do 300 pacjentów i 80 opiekunów.

Walory lecznicze dodatkowo wzbogacają walory wypoczynkowe powiatu cieszyńskiego: występuje tu jedno z dwóch uzdrowisk statutowych woj. śląskiego – Ustroń.

Walory krajoznawcze

Wśród walorów krajoznawczych wyróżnia się walory przyrodnicze i kulturowe.

Walory przyrodnicze powiatu cieszyńskiego cechuje bogactwo i różnorodność. Najcenniejsze z nich zostały ustanowione pomnikami przyrody: w roku 2009 było ich 175. Były to najczęściej okazałych rozmiarów drzewa, bądź aleje lub skwery liczone pojedynczo bądź jako skupiska. Szczególne znaczenie mają:

- „Kaskady Rodła” – unikatowy zespół 16 progów skalnych w korycie Białej Wisłki, o wysokości

0,5–5 m, liczne kotły i nisze eworsyjne w łożysku rzeki, są urokliwe zwłaszcza, gdy w korycie znajduje się dużo wody, m. in. po wiosennych roztopach;

- punkty widokowe – jest ich nieskończenie wiele w krajobrazie całego powiatu, ale najpiękniejsze widoki gwarantują kulminacje terenu, zwłaszcza uważany za najpiękniejszą panoramę widok ze szczytu Baraniej Góry (tab. 2).

Dla zmotoryzowanych turystów polecane są tzw. drogi widokowe, specjalnie oznaczone na mapach komunikacyjnych i wyróżnione innym kolorem (najczęściej zielonym). Należą do nich m. in.:

- droga nr 942 ze Szczyrku przez Przełęcz Salmopolską (934 m n.p.m.) – najwyższa dostępna komunikacyjnie przełęcz w Beskidzie Śląskim i druga po Przełęczy Lipnickiej w całych polskich Beskidach – oddana do użytku 22 lipca 1968 roku – do Wisły,

- droga nr 941 z Wisły przez Przełęcz Kubalonkę (761 m n.p.m) do Istebnej, z odgałęzieniem przez Szarcułę do Zameczku Prezydenckiego,

- droga nr 943 do Koniakowa i Jaworzynki – działem wodnym na wysokości powyżej 650 m n.p.m. Koniaków to najwyższej położona wieś w Beskidzie Śląskim, zabudowania mieszkalne na Ochodzitej (894 m n.p.m.) sięgają wysokości szczytu.

Tabela 2. Punkty widokowe w powiecie cieszyńskim
Table 2. View points in the Cieszyn district

Nazwa punktu	Lokalizacja	Pole widokowe
Bucze	Ścieżka przyrodnicza Góra Bucze	Dolina Brennicy, Małe Skrzyczne, Klimczok, Równica, Łysa Góra w Czechach
Błatnia	Brenna	Dolina Wapienicy, Zbiornik Goczałkowicki, Skrzyczne, Mała Fatra na Słowacji
Stary Groń	Brenna	Widok na cały Beskid Śląski
Ochodzita	Koniaków/Karczma Ochodzita	Beskid Śląski, Żywiecki i Morawsko-Śląski
Równica	Polana pod szczytem	Beskid Śląski i Morawsko-Śląski, Tatry
Polana Stokłosica	Zbocze Czantorii	Dolina Wisły, Beskid Śląski, miasta: Żory, Łaziska, Pszczyna
Trzy Kopce	Wisła	Dolina Wisły, Czantoria, Skrzyczne
Barania Góra	Wieża widokowa	Beskid Śląski, Beskid Morawsko-Śląski, Mała Fatra, Tatry

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A. DORDA (2009)

Dobrze czytelne profile geologiczne widoczne są na ścianach nieczynnych kamieniołomów i w niekach wyrobisk, w których dawniej eksploatowano najczęściej piaskowce. Jest ich wiele, a do najciekawszych należą: na Koczym Zamku (Koniaków), Głębcu, Tokarzędce i Jatnym w Brennej, na Poniwcu u stóp Czantorii czy pod Skalnicą w Ustroniu. Wapienie cieszyńskie eksploatowane były do produkcji wapna i cementu, ich profile można podziwiać w wyrobisku Kopieniec i Jelenica w Ustroniu. Mogą to być potencjalne geoparki ze względu na unikatowe walory dydaktyczne i naukowe, obecnie niedoceniane jako atrakcje turystyczne. Geolodzy z Uniwersytetu Śląskiego, twórcy serwisu www.geoSilesia.pl, wymieniają 81 geostanowisk na terenie powiatu cieszyńskiego, z których 42 stanowiska charakteryzują się dużymi wartościami naukowo-dydaktycznymi lub/i turystyczno-krajobrazowymi. Najwięcej jest ich w gminach: Ustroń – 12, Wisła – 9, Golezów – 7, Brenna – 5 (CHYBIORZ 2010).

Nie brakuje też jaskiń, najcenniejsze są te o największej długości korytarzy, głębokie, o bogatej szacie naciekowej. Są to: jaskinia osuwiskowa w piaskowcach godulskich w Brennej na Stołowie, a także Jaskinia Malinowska i Salmopolska w Wiśle. W roku 2005 odkryto Jaskinię Miecharską w Wiśle Malince o długości korytarzy 1 744,0 m, uznaną za najdłuższą i najgłębszą jaskinię w Karpatach fliszowych (dane Speleoklubu w Bielsku Białej). Drugą co do długości jest Jaskinia w Trzech Kopcach w Brennej-Bukowej, której długość korytarzy wynosi 1254 m (zaledwie w 8 jaskiniach w Beskidzie Śląskim długość korytarzy przekracza 100 m).

Walory kulturowe, podobnie jak walory przyrodnicze, występują w dużej obfitości i różnorodności. Obecnie na terenie powiatu cieszyńskiego znajduje się ponad 3000 zabytków w kategorii obiekty nieruchome. Część z nich: 291 obiektów, tj. prawie 10%, wpisano do rejestru zabytków, co stanowi formę ich ochrony (tab. 3).

Tabela 3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków w powiecie cieszyńskim
Table 3. Monuments from the monuments' register in the Cieszyn district

Nazwa gminy	Liczba zabytków	Wybrane najcenniejsze zabytki
Cieszyn	105	Rotunda romańska i Wieża Piastowska
Ustroń	27	Kościół: św. Klemensa, św. Anny
Wisła	15	Muzeum Beskidzkie, Zamek – rezydencja Prezydenta
Skoczów	43	Ratusz, Kościół św. Piotra i Pawła
Strumień	32	Ratusz, kamienice przy Rynku
Brenna	9	Kościół p.w. Wszystkich Świętych
Chybie	-	-
Dębowiec	7	Spichlerz, kościół św. Jakuba w Simoradzu
Golezów	20	Folwark w Bażanowicach
Hażlach	12	Kościół św. Rocha w Zamarskach
Istebna	14	Zespół drewnianej zabudowy wzdłuż drogi Istebna-Koniaków
Zebrzydowice	7	Kościół p.w. św. Bartłomieja
Ogółem	291	-

Źródło: Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami w Powiecie Cieszyńskim na lata 2010–2013, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Cieszyn 2008

Najwięcej zabytków kulturowych (prawie 1/3) znajduje się w 3 miastach historycznych o średniowiecznym rodowodzie: Cieszynie, Skoczowie i Strumieniu. Najstarszym miastem powiatu jest Cieszyn lokowany na prawie lwóweckim przed rokiem 1263 (KRZYSZTOFIK, 2007, s. 27), przy czym lokacja ta została potwierdzona na prawie magdeburskim od 1374 roku. Skoczów uzyskał prawa miejskie w XIV wieku (przed 1322 r.), a potwierdzono je w roku 1470, zaś Strumień – około roku 1482, później – jako miasto prywatne Mikołaja Brodeckiego – w 1491 otrzymał cieszyńskie prawa miejskie (*Zabytki sztuki w Polsce*, 2006). Do rejestru zabytków wpisany jest również ich układ urbanistyczny.

Na terenie powiatu cieszyńskiego znajduje się jedno z najstarszych muzeów w Europie: Muzeum Śląska Cieszyńskiego istniejące od 1802 roku w Cieszynie. Ma ono filie: Muzeum Beskidzkie im. A. Podzorskiego w Wiśle (historia górali śląskich), Muzeum im. G. Morcinka w Skoczowie, Muzeum Z. Kossak-Szczuckiej-Szatkowskiej w Górkach Wielkich (gm. Brenna). Liczne są prywatne muzea i galerie oraz izby regionalne w gminach: Istebna, Wisła, Ustroń, Brenna i Golezów.

Zabytki techniki stanowią świadectwo gospodarczej działalności w poprzednich epokach. Najcenniejszym zabytkiem jest – wpisane do Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego – Muzeum Hutnictwa i Kuźnictwa im. Jana Jarockiego w Ustro-

niu, prezentujące historię hutnictwa i kuźnictwa począwszy od XVIII wieku. Dwustuletnią tradycję drukarstwa dokumentuje Muzeum Drukarni w Cieszynie, ponadto cenna jest stara mennica, gdzie za Piastów Śląskich bito własne monety, a także cieszyński Browar Książęcy oraz budynki gorzelni w Simoradzu (gm. Dębowiec).

ZAGOSPODAROWANIE TURYSTYCZNE

Największe przeobrażenia obszaru górskiego dokonały się w latach 60. XX wieku, kiedy podjęto rozbudowę ośrodków turystycznych Wisły i Ustronia w ramach koncepcji przebudowy urbanistycznej Beskidów w obrębie pasa uzdrowiskowo-wypoczynkowego Ustroń-Wisła-Szczyrk. W pasie tym wyróżniono tzw. „gniazda”, którymi miały być dzielnice wczasowe tych miast.

Baza noclegowa

Baza noclegowa w powiecie cieszyńskim jest bardzo dobrze rozwinięta. Z roku na rok przybywa obiektów i miejsc noclegowych w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania (tab. 4), wzrasta liczba korzystających z noclegów i udzielonych noclegów.

Tabela 4. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania w powiecie cieszyńskim
Table 4. Collective tourist accommodation establishments in the Cieszyn district

Lata	Obiekty	Miejsca noclegowe	Korzystający z noclegów	Udzielone noclegi
2009	122	12 434	471 607	1 686 194
2008	111	11 937	472 338	1 652 611
2007	99	10 584	436 872	1 585 626
2006	113	11 195	444 319	1 674 319
2005	117	11 783	436 499	1 424 021
2004	122	11 509	409 790	1 172 019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Powiat cieszyński był w 2009 roku liderem wśród powiatów położonych na terenie Karpat pod względem liczby miejsc noclegowych w turystycznych obiektach zakwaterowania zbiorowego, liczby korzystających z noclegów oraz liczby udzielonych noclegów. W tym zakresie wyprzedził najbardziej atrakcyjne w Karpatach powiaty: tatrzański i nowotarski (tab. 5).

Blisko 85% miejsc noclegowych skoncentrowanych było w dwóch miastach: Ustroniu i Wiśle, a jeśli dodać Cieszyn oraz dwie gminy wiejskie: Istebną i Brenną, to łącznie obejmowały one 98% całej bazy

noclegowej tego powiatu. Największą bazą noclegową wśród miast dysponował Ustroń, będący uzdrowiskiem statutowym. Jego 9 zakładów uzdrowiskowych wzbogaciło bazę noclegową miasta o dodatkowe 2 281 miejsc. Były to miejsca całoroczne o najwyższym wśród obiektów noclegowych stopniu wykorzystania, sięgającym 83,3% wobec średniej 37,8% w powiecie. Wisła i Ustroń to aktualnie miasta o dominującej funkcji turystycznej w wyniku długotrwałej sukcesji funkcji pełnionych wcześniej (PETRYSZYN, ZUZANSKA-ŻYŚKO, 2008).

Tabela 5. Baza noclegowa w powiatach będących liderami w województwach karpackich w roku 2009
Table 5. Tourist accommodation facilities in leading districts in the Karpackie voivodeship (province) in 2009

Wyszczególnienie	Woj. śląskie Powiat cieszyński	Woj. małopolskie Powiat tatrzański	Woj. podkarpackie Powiat leski
Obiekty	122	158	71
Miejsca noclegowe	12 434	12 074	5 784
Korzystający z noclegów ogółem:	471 607	444 316	119 725
- w tym turyści zagraniczni	31 720	47 906	1 351
Udzielone noclegi	1 686 194	1 507 296	579 618

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Roczników Statystycznych województwa śląskiego, małopolskiego i podkarpackiego.

Dla uwiarygodnienia funkcji turystycznej miejscowości można przytoczyć za S. PYTLEM (2010) obliczone dla roku 2008 wskaźniki funkcji turystycznej. Zatem:

- wskaźnik funkcji turystycznej Baretja-Deferta – najwyższy był w gminach: Wisła i Ustroń, przekraczając wartość 30,
- wskaźnik nasycenia bazą turystyczną (Charvata) – najwyższą wartość posiadała gmina Ustroń, gdzie na 1 km² powierzchni przypadało ponad 90 łóżek,
- wskaźnik intensywności ruchu turystycznego (Schneidera) – najwyższe wartości zanotowano również w Wiśle i Ustroniu, w obu miastach ponad 10 tys. turystów/100 mieszkańców.

W Beskidzie Śląskim znajdowało się łącznie około 3 500 tzw. „drugich domów”, z tego większość – około 70% – na terenie gmin „Beskidzkiej 5”. Ich największa gęstość występuje na terenie Brennej (Jatny, Leśnica, Bukowa, Węgierski), Górek, Ustronia (dolina Jelenicy), Istebnej – Andziołówki i Wisły (Nowa Osada, Jawornik).

Bazę noclegową uzupełniają 2 schroniska PTTK: na Równicy (785 m n.p.m.) w Ustroniu, na Stożku (957 m n.p.m.) w Wiśle oraz „Błatnia” i schronisko studenckie „Chatka” w Istebnej Pietraszonce.

Oprócz tego, że agroturystyka stanowi specyficzną formę wypoczynku, jej obiekty noclegowe uzupełniają bazę noclegową, która funkcjonuje na tym obszarze odkąd tylko pojawiali się turyści, tyle że nazywała się turystyką „letniskową” (MIKA, 2004). W 8 gminach powiatu cieszyńskiego istniało 79 gospodarstw agroturystycznych dysponujących 1 136 miejscami noclegowymi, co daje średnio 14 miejsc na gospodarstwo. Najwięcej miejsc noclegowych było w gminach: Wisła – 472, Istebna – 303, Jaworzynka – 173, Brenna – 96, a w pozostałych dużo mniej: w Ustroniu – 39, Golezowie – 24, Koniakowie – 22, Cisownicy – 7 (2009). Usługi świadczyły z jednej strony gospodarstwa tradycyjne, z niewielką liczbą miejsc noclegowych o dość niskim standardzie, z drugiej zaś duże, o wysokim standardzie, bardziej nowoczesne, choć nawiązujące do tradycji regionu.

Podsumowując, turystyczna baza noclegowa w powiecie cieszyńskim na tle woj. śląskiego zajmowała:

- 1 miejsce pod względem liczby turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania – 111,
- 1 miejsce pod względem liczby nowych obiektów w porównaniu z rokiem poprzednim – 12,
- 1 miejsce pod względem liczby miejsc noclegowych turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania – 33,6%,
- 1 miejsce pod względem liczby miejsc noclegowych turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w porównaniu z rokiem ubiegłym – o 1353 (2009 r.). Potwierdza to wysoki stopień zagospodarowania turystycznego powiatu cieszyńskiego pod względem bazy noclegowej.

Baza towarzysząca

Powiat cieszyński charakteryzuje się dużą różnorodnością bazy określanej jako „towarzysząca”. Są to wyciągi narciarskie, trasy biegowe, saneczkowe, szlaki turystyczne.

Wyciągi narciarskie stanowią niezbędny element do uprawiania sportów zimowych. Turystyka narciarska uprawiana jest wszędzie tam, gdzie istnieją odpowiednie ku temu warunki. Obecnie miejscowości narciarskie są bardziej wyspecjalizowane i spełniają rolę: *stacji narciarskich* – są to miejscowości o wysokim stopniu zagospodarowania stoków dla uprawiania narciarstwa, z odpowiednim zapleczem gastronomicznym i noclegowym, snowparkiem, aquaparkiem itp. lub *ośrodków narciarskich* – z niewielkim kompleksem infrastruktury narciarskiej, najczęściej mającym jednego właściciela, z jednym karnetem (KRZESIWO, MIKA, 2011).

Ośrodek Rekreacyjno-Szkoleniowy „Zagroń” w Istebnej uznany został przez użytkowników facebooka za najlepszy ośrodek narciarski w Beskidach (kolej linowa z 4-osobowymi kanapami na stoku Złotego Gronia). Na koniec roku 2011 wzbogacił się on

o całoroczny kompleks basenowo-hotelowy w kształcie piramidy (hotel z 76 miejscami).

Ośrodki dysponujące koleją linową i długimi trasami, z zapleczem hotelowo-gastronomicznym, uznane za nowoczesne przedstawiono w tab. 6.

Tab. 6 . Nowoczesne ośrodki narciarskie w Beskidzie Śląskim w sezonie zimowym 2010/2011
Table 6. Modern ski-resorts in Beskid Slaski Mts in the winter season 2010/2011

Nazwa ośrodka/lokalizacja	Rodzaj wyciągu/ długość w m	Długość trasy zjazdowej/różnica poziomów	Przepustowość osoby/godz.	Otoczenie
„Zagroń”/Istebna	Kolej linowa – kanapa 4 osob./ 825 m	1 000 m /145 m	2 000	Hotel, restauracja, serwis, snowpark, wypożyczalnia, instruktor
„Cierków” Wisła Malinka	Kolej linowa – kanapa 4 osob./ 1000 m	1 400 m / 196 m	2 200	2 wyciągi talerzykowe baza noclegowa i gastronomia, odnowa biologiczna
„Soszów” Wisła Jawornik	Kolej linowa – kanapa 4 osob./ 815 m	2 400 m /183 m	2 400	Wyciąg orczykowy, 3 wyciągi talerzykowe, łącznie 3 000 os./godz.
„Stożek” Wisła Łabajów	Kolej linowa – krzes. 2 osob./ 800 m	1 450 m /240 m	1 200	2 wyciągi talerzykowe, snowpark, łącznie 850 os./godz.
Nowa Osada/Wróblonki Wisła-Nowa Osada	Kolej linowa – kanapa 4 osob./ 960 m	Trasa 1 – 960 m Trasa 2 – 1 300 m/196 m	1 850	1 wyciąg talerzykowy 500 os./godz.
„Czantoria” Ustroń	Kolej linowa – kanapa 4 osob./ 1605 m	Trasa 1 – 1 900m Trasa 2 – 2 600 m /462 m	1 800	1 wyciąg orczykowy, 2 wyciągi talerzykowe, łącznie 1800 os./godz., snowpark, pensjonat, schronisko

Źródło: *Narciarski Atlas Polski, Czech i Słowacji* (2011), Wyd. Family Cup Sp. z o.o. 2010.

Obecnie największym ośrodkiem narciarskim w powiecie cieszyńskim jest Wisła, która – jako jedyna gmina – wg Instytutu Turystyki cechuje się bardzo dużą atrakcyjnością zimową: ma 28 wyciągów i 13,1 km tras narciarskich łącznie. Według obliczeń autorki na podstawie *Narciarskiego Atlasu...* (2011), przepustowość wyciągów narciarskich w Wiśle jest już większa niż w Szczyrku i wynosi 21 502 osoby/godzinę. Oznacza to, że dzięki modernizacji i budowie nowych wyciągów gmina ta przejęła rolę narciarskiego lidera w Beskidzie Śląskim. Gminy Istebna i Brenna mają dużą atrakcyjność zimową: odpowiednio – liczba 10 wyciągów i 4,3 km tras oraz 9 wyciągów i 3,7 km tras. Gmina Ustroń ma średnią atrakcyjność zimową: 13 wyciągów i 6,1 km tras. Ponadto 1 wyciąg i 0,5 km trasy ma Skoczów oraz 1 wyciąg i 0,2 km tras – Cieszyn (WERNER, GŁOWACKI, bez daty).

Gdyby zastosować do wspomnianych ośrodków kryteria kategoryzacji czeskiej (rangę krajową nadaje się ośrodkom o całkowitej długości tras zjazdowych ponad 4 km i przepustowości kolejek ponad 3 500 osób/godz.), to rangę ośrodka krajowego zyskałyby: Wisła, Ustroń i Istebna, a rangę ośrodka regionalnego (ranga regionalna – ośrodki o łącznej długości tras 1–4 km i przepustowości 1 000–3 500

narciarzy/godz.) – Brenna (HAVRLANT, 2011). Pozostałe ośrodki mają charakter lokalny.

Inną infrastrukturę zimową tworzą:

- trasy biegowe – Centralnego Ośrodka Sportu – w Istebnej-Kubalonce: 5 tras o długości 7,5 km, 5 km, 3 km, 2,5 km, 1 km, z jedyną w Europie strzelnicą biathlonową tego typu, trasy FIS, wypożyczalnia biegówek;
- tory saneczkowe w Ustroniu: na stoku Czantorii, letni tor saneczkowy o długości 710 m, sanki dwuosobowe oraz Extreme Park na Równicy – tor saneczkowy typu roller coaster o długości 600 m, sanki dwuosobowe.

Infrastrukturę wzbogacają ponadto skocznie narciarskie: Wisła Malinka, Wisła Centrum, Wisła Łabajów, KS Wisła Ustronianka.

Trasy piesze i szlaki turystyczne

W powiecie cieszyńskim ma swój początek Główny Szlak Beskidzki im. K. Sosnowskiego, wyznakowany po 1924 roku, oznaczony kolorem czerwonym, zaczyna się w Ustroniu, biegnie przez Równicę-Czantorię-Stożek-Baranią Górę i dalej w kierunku Węgierskiej Górki. W okresie międzywojennym oznako-

wano najważniejsze szlaki w tym regionie: łącznie ponad 335 km w całym Beskidzie Śląskim.

Od roku 2002 na terenie powiatu cieszyńskiego znajdują się dwie z pięciu pętli Szlaku Architektury Drewnianej z przykładami sakralnej architektury drewnianej począwszy od XVI wieku po okres międzywojenny. Na omawianym obszarze tzw. pętla beskidzka obejmuje obiekty na trasie: Bielsko Białe–Komorowice–Bielowicko–Skoczów–Ustroń–Nierodzim–Wisła–Istebna–Koniaków–Laliki–Pochozita–Milówka–Cięcina–Żywiec–Łodygowice–Bielsko Białe Mikuszowice–Bielsko Białe centrum (120 km). Druga pętla, tzw. pszczyńska, obejmuje Zamarski, Kończyce i Kaczyce.

Szlaki rowerowe stanowią wspólną infrastrukturę w ramach Euroregionu Cieszyńskiego po obu stronach granicy polsko-czeskiej o łącznej długości około 1 000 km.

Szlaki konne umożliwiają uprawianie turystyki jeździeckiej – najdłuższy z nich to Transbeskidzki Szlak Konny PTTK, którego przejechanie w dowolnym czasie i kierunku bywa nagradzane odznaką PTTK „Beskidzki Szlak Konny PTTK”. Prowadzi on z Brennej przez Grabową, Przełęcz Salmopolską, Malinowską Skalę, Magurę Wiślańską w stronę Węgierskiej Górki i dalej do Wołosatego w Bieszczadach.

Baza żywieniowa i produkty regionalne

Baza gastronomiczna w powiecie cieszyńskim, podobnie jak baza noclegowa, jest bardzo dobrze rozwinięta. Reprezentują ją restauracje, karczmy, bary, kawiarnie, cukiernie, puby, pizzerie i zajazdy, mniej jest smażalni ryb. W końcu lipca 2008 r. 43,0% turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania miało bary i kawiarnie, 43,5% – restaurację, co piąty obiekt miał w swoim zapleczu stołówkę, a prawie co ósmy – punkt gastronomiczny. W porównaniu z rokiem ubiegłym liczba placówek gastronomicznych zwiększyła się o 19 restauracji, 17 punktów gastronomicznych, 8 stołówek oraz o 1 kawiarnię.

Szczególnie interesujące i poszukiwane przez odwiedzających są spożywcze produkty regionalne ziemi cieszyńskiej. Na Liście Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi znajduje się obecnie 113 produktów z województwa śląskiego, które zajmuje ex quo z woj. pomorskim pierwsze miejsce na tej liście. Dwa ostatnio dodane produkty, to tradycyjne dania pochodzące ze Śląska Cieszyńskiego – zupa o nazwie „chuda jewa”, przyrządzana na bazie maślanek z ziemniakami lub chlebem oraz „kwaki” – krzyżówka rzepy i kapusty, którą podawano w postaci potrawy gotowanej i za-

gęszczanej mąką z ziemniakami. Dopisano je do listy 10 marca 2011 roku.

RUCH TURYSTYCZNY

W roku 2008 na terenie powiatu cieszyńskiego zatrzymało się w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania 472,3 tys. turystów, w tym 36,1 tys. turystów zagranicznych. Statystyki odnotowują ich jako korzystających z noclegów, tj. osoby, które rozpoczęły pobyt w obiekcie w danym miesiącu (zostały zameldowane).

Powiat cieszyński wyróżnia się na tle innych powiatów woj. śląskiego i zajmuje:

- 1 miejsce pod względem liczby osób korzystających z noclegów – 471,6 tys.,
- 3 miejsce pod względem liczby turystów zagranicznych korzystających z noclegów – 36,1 tys.,
- 2 miejsce pod względem udzielonych noclegów turystom zagranicznym,
- 1 miejsce pod względem liczby pokoi hotelowych wynajętych zagranicznym turystom – 23,1%,
- 1 miejsce pod względem liczby udzielonych noclegów – 38,1%.

Stopień wykorzystania pokoi hotelowych w powiecie cieszyńskim wynosił 37,8% i był najwyższy w hotelach – 39,2%, a najniższy w pensjonatach – 28,7%.

W przypadku turystów krajowych w roku 2008 ujawniały się 3 okresy szczytowe: pierwszy w styczniu i lutym (zimowy), drugi w maju i czerwcu (wiosenny) oraz trzeci w sierpniu, wrześniu i październiku (letnio-jesienny). Wskaźnik sezonowości w maju osiągał najwyższą wartość 118,3%, co było związane z wydłużonym 4-dniowym weekendem majowym. Najmniej turystów krajowych przyjeżdża w marcu: można przyjąć, że jest to tzw. „martwy sezon”. W odniesieniu do turystów zagranicznych sezony są dwa: pierwszy w maju (wiosenny), drugi – w lipcu, sierpniu i wrześniu (letni). Wskaźnik sezonowości we wrześniu osiąga najwyższą wartość 153%. Najmniej turystów zagranicznych przyjeżdża w lutym. Dla miejscowości beskidzkich (Ustroń, Wisła, Brenna, Istebna) wyraźnie zaznaczają się dwa sezony: letni i zimowy. Szczyt sezonu w okresie letnim przypada na miesiąc lipiec, a w zimowym – na luty (MIKA, 2004). Turysty krajowi w 50,2% korzystali z hoteli, zaś 40,5% – z pozostałych obiektów (*Rocznik Statystyczny woj. śląskiego*, 2009).

ZAKOŃCZENIE

Walory przyrodnicze Ziemi Cieszyńskiej są różnorodne i nieocenione. Dużą część powierzchni po-

wiatu cieszyńskiego zajmują obszary o szczególnym znaczeniu dla zachowania różnorodności biologicznej. Uzupełnieniem są walory kulturowe ze względu na tradycje i tożsamość regionalną, pozostające w ścisłym związku bogactwem natury oraz cechami mieszkańców tej ziemi, gościnnością i otwartością, kultywowanymi zwyczajami, folklorem, wybitnymi postaciami, gwarą cieszyńską i górali beskidzkich i wieloma innymi, których nie sposób wymieni.

Możliwości rozwoju turystyki są ogromne i prowadzić się będą do zaspokojenia współczesnych oczekiwań i wymagań turystów. Nie wystarczają już tradycyjne sposoby na zainteresowanie turystów znanymi od lat obszarami penetracji turystycznej. Istnieje zapotrzebowanie na geoparki, obiekty spa, pola golfowe, korty tenisowe (jest zaledwie 11), baseny (jest 13), nowoczesne wyciągi narciarskie, trasy biegowe, aquaparki z wodą termalną, łatwy dostęp do internetu. Potencjał tkwi w niezagospodarowanych jeszcze terenach przemysłowych (m. in. kopalni „Morcinek” w Kaczycach, cementowni w Golezowiu czy też rafinerii cukru w Chybiu). Nasi południowi sąsiedzi mają już te obiekty w odpowiedniej liczbie i część polskich turystów wybiera niezbyt odległą, ale konkurencyjną zagranicę. Wiele się dzieje, aby zatrzymać turystów w kraju, również we współpracy w ramach Euroregionu Śląsk Cieszyński, którego pewne projekty są dopiero realizowane.

„Siła płynie z gór” – pod takim hasłem jest prowadzona kampania promocyjna Beskidzkiej 5, z tego w 4 gminach powiatu cieszyńskiego każda promuje inną siłę: gmina Brenna – siłę spokoju (w dolinie Brennicy), gmina Istebna – siłę tradycji (rękodzielniczych), Ustroniu – siłę zdrowia (uzdrowisko), a w Wiśle – siłę źródeł (źródła Wisły). Ziemia cieszyńska – nazwa tej krainy nie zaginie, bo uwieczniono ją na różne sposoby: w nazwie kwiatu – cieszyńnianka (*Hacquetia epipactis*), nazwie skały – cieszyńnit i nazwie broni – cieszyńka Władze lokalne dbają o tę historyczną krainę, a większość nowych zadań zapisano w Strategii Rozwoju Śląska Cieszyńskiego. Należy życzyć jej autorom i mieszkańcom powiatu cieszyńskiego ich skutecznej realizacji.

LITERATURA

- Chybiorz R., 2010: Geostanowiska na terenie powiatu cieszyńskiego. www.geosilesia.pl
- Dorda A., (red.), 2009: Osobliwości i atrakcje przyrodnicze Beskidzkiej 5. Zielona Księga. Wyd. Delta Partner, Cieszyn.
- Havrlant J., 2011: Kierunki i bariery modernizacji ośrodków sportów zimowych. *Prace Geograficzne*, 125, IGiGP UJ, Kraków: 77–93.
- Kamiński Z. J., 2009: Przeobrażenia Ustronia. *Architektura. Czasopismo Techniczne*, 2a. Politechnika Krakowska, Kraków: 175–180.
- Krzesiwo K, Mika M., 2011: Ocena atrakcyjności turystycznej stacji narciarskich w świetle zagadnienia ich konkurencyjności – studium porównawcze Szczyrku i Białki Tatrzańskiej. *Prace Geograficzne*, 125, IGiGP UJ, Kraków: 95–110.
- Krzysztofik R., 2007: Lokacje miejskie na obszarze Polski. Dokumentacja geograficzno-historyczna. UŚ, Katowice.
- Mika M., 2004: Turystyka a przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego. IGiGP, UJ, Kraków.
- Narciarski Atlas Polski, Czech i Słowacji. Family Cup Sp. z o.o., Skawina, 2011.
- Petryszyn J., Zuzańska-Zyśko E., 2008: Od funkcji przemysłowej do turystycznej – przykład Ustronia. W: Jażdżewska I. (red.): *Funkcja turystyczna miast*, 21. *Konwersatorium Wiedzy o Mieście*. UŁ, Łódź: 133–144.
- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami w powiecie cieszyńskim na lata 2010–2013. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Cieszyn, 2008.
- Program ochrony środowiska dla województwa śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Katowice, 2009.
- Projekt „Agroturystyka w e Wspólnej Europie”. Program dla gospodarstw agroturystycznych. Stowarzyszenie Regionalne „Olza”, Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Śląski Związek Gmin i Powiatów.
- Pytel S., 2010: Rola turystyki kulturowej w rozwoju gmin województwa śląskiego. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 14. Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec: 273–282.
- Rejestr rezerwatów przyrody województwa śląskiego (stan na dzień 30.04.2009). www.katowice-rdos.gov.pl
- Strategia Rozwoju Śląska Cieszyńskiego 2001–2016. <http://bip.powiat.cieszyn.pl>
- Szaflarski J., 1963: Pierwsza mapa Śląska Cieszyńskiego z początków XVIII w. *Zaranie Śląskie*, 3, Śląski Instytut Naukowy, Katowice: 365–380.
- Werner Z. T., Głowacki T.: Baza danych – Gmina. Instytut Turystyki, Warszawa. ww.intur.com.pl
- Zabytki sztuki w Polsce. Śląsk. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Warszawa, 2006.